

Terrasser og elveskråninger langs Lakseelvas nedre del. Foto: P. Bøe.

OBJEKT NR. 200

**LAKSELVVASSDRAGET/
LÆV'DNJAJAKKA**

Fylke: Finnmark

Kommuner: Porsanger, Karasjok, Tana

Nedbørfelt: 1509 km²

Skoggrense: 300—400 m o. h. Areal under denne: 45 %

Middelvannføring: 28 m³/s

Laveste-høyeste punkt: 0—1117 m o. h.

Marin grense: Ca. 70 m o. h.

Kraftpotensial: 250 GWh

Naturgeografiske regioner: 48a, 48b

Vassdragsbeskrivelse

Fra Stiipanavzi's kilder i sørvest renner elva over 70 km før den når Porsangerfjorden. Hovedelva, Lakselva, er 23 km lang fra utløpet til Nedrevatn (62 m o. h.). Luos'tejåkka er den lengste sideelva. Fra utløpet i Øvrevatn (69 m o. h.) til kildene i øst er det 45 km. Vassdraget har flere store sideelver i vest. De største vatna i feltet er det regulerte Gagga-jav'ri (101 m o. h.) på 7,4 km², Nedrevatn 4,6 km², Øvrevatn 4,2 km² og Læv'nasjav'ri (450 m o. h.) 4 km². Det finnes et stort antall mindre vatn.

Klimaet er svakt kontinentalt. Årsnedbøren er ca. 350 mm. Nedbørmaksimum er om sommeren. Middelsestemperatur for året er 1,1°C ved utløpet i Banak.

Berggrunnen består hovedsakelig av skifre, sandstein og granitt. Hoveddalen er vid og dekket av løsmasser, og har i nedre del mange godt utformete terrasser. I sør og øst har feltet viddelandskap, mens de høyeste fjellene ligger nord i feltet. Hei- og fjellandskap utgjør mindre deler av nedbørfeltet. Området er skogrikt.

Bjørkeskog dominerer og er utbredt langs hele hoveddalen og langt opp i Luostejákka. Mot vidda i sør er skogen glissen og flekkvis. I hoveddalen opp til Skoganvarre finnes også en del furuskog og langs nedre del av Lakselva en del oreskog. Lakselvvassdraget er meget rikt på våtmark. Foruten de utallige sjøer og myrtjern, er myr svært utbredt. De største myrarealene ligger sør og øst i vassdraget, hvor småvatn og myrtjern er mest tallrike. Våtmarksarealene er rikest og mest sammenhengende langs Luos'tejåkka. Løsmassene som er transportert av Lakselva, har dannet et stort sandfjæreområde i Vesterbotn. Dette er sammenhengende med det enda større sandfjæreområdet omkring Stabbursnes i Porsangen og er tilsammen et av landets største.

Nærmere 3000 personer er bosatt i vass-

draget hvorav de fleste ved Lakselv sentrum, Banak. I tillegg er det stasjonert ca. 900 soldater på Porsangmoen militærleir. Hoveddalføret har omlag 40 gårdsbruk med tilsammen 1400 da dyrka mark. Det går forøvrig trekkveier for ca. 3000 tamrein gjennom feltet. Militærområdet (med skytefelt) ligger øst for Nedrevatn og dekker 205 km² av nedbørfeltet. Riksvei 6 passerer gjennom Lakselv og riksvei 96 går gjennom hele vassdraget langs østsida av hovedelva.

Det er store friluftsinnteresser i vassdraget, særlig tilknyttet Lakselva som er en god laks- og sjøørretelv. Det er også en god del fotturisme sommerstid.

Gaggajav'ri er regulert for kraftproduksjon. Det er hevet 5 m og blitt ca. 2 km² større enn normalt.

Geofag

Store deler av vassdragets berggrunn er grunnfjell. En eldre gruppe i sør er bygd opp av granittiske gneiser, og en yngre gruppe i nord og nordøst består av skifre, marmor og nederst omdannet sandstein med et konglomerat som basis. Grunnfjellet overleires av Dividalgruppens sand-, silt- og leirsteiner med godt bevarte sedimentære strukturer og sporfossiler. Gruppen er opp til 200 m mektig og lett synlig i dalsidene i Lakselvdalen. Over Dividalgruppen ligger overskjøvne sandsteiner.

De store trekkene i landskapet er betinget av berggrunnsgeologien. Bunnen av Lakselvdalen og det sørlige viddeområde består av grunnfjell, mens Dividalgruppens sedimenter bygger opp de brattere fjell- og dalsider. De høyeste fjellpartier, Gaissene er sammensatt av overskjøvne sandsteiner.

Nedbørfeltet har en variert og formrik kvartærgeologi. De nordlige og ytre deler av vassdraget kjennetegnes av former dannet og avsatt av en aktiv bre, mens de indre, sørlige deler av vassdraget er preget av en passiv bre med dødisavsetninger og eskersystemer.

Sett under ett bærer hele feltet preg av store, vide isskulpturerte heiområder og dype U-daler. I Lakselvdalen nord for Nedrevatn er det avsatt store mengder løsmasser opp til tidligere havnivå på ca. 70 m o. h. Disse har senere vært utsatt for betydelig smeltevannerosjon og elveerosjon som blant annet har ført til dannelsen av 40—50 m dype elvedeskjæringer. Dagens elveløp går i store slynger mot utløpet. I denne delen av dalen illustreres klart hvordan det rennende vann stadig har utviklet sine løp i løsmassene.

I den nordvestlige delen av vassdraget er

det avsatt et sett med brefrontavsetninger. Ytterst er det tre tydelige endemorener som er flere kilometer lange, disse etterfølges i sørlig retning av tre-fire markerte iskontakt-skråninger i smeltevannsavsetninger. I tilknytning til disse avsetninger er det dannet et dypt overløp i form av en canyon mot nordvest.

Luos'tejåkkadalen danner et karakteristisk delområde av vassdraget hvor det er avsatt et system av korte og lange eskere (grusrygger). Ryggene er dannet av rennende vann i kanaler under breen og disse kanaler har drenert både rett ned mot dalbunnen (slukåser) og på langs av dalen. En spesiell type eskere kalt knuteeskere opptrer i midtre deler av dalen som en rekke hauger etter hverandre, avsatt i takt med brefrontens tilbaketrekking.

Langs flere dalfører i indre deler av vassdraget finnes mektige dødisavsetninger. Dette er områder med uryddig hauglandskap dannet av avsnørte og nedsmeltende isrester.

Dreneringsspor i fast fjell og løsmasser er spesielt godt utviklet sørvest for Øvrevatn der det også er flere canyoner med lengder på opptil 10 km.

En del av de berggrunnsgeologiske forhold, som også gir seg klare utslag i landformene og i en rikdom på løsmaterialformer av ulike typer, gjør feltet meget verdifullt i geofag-sammenheng.

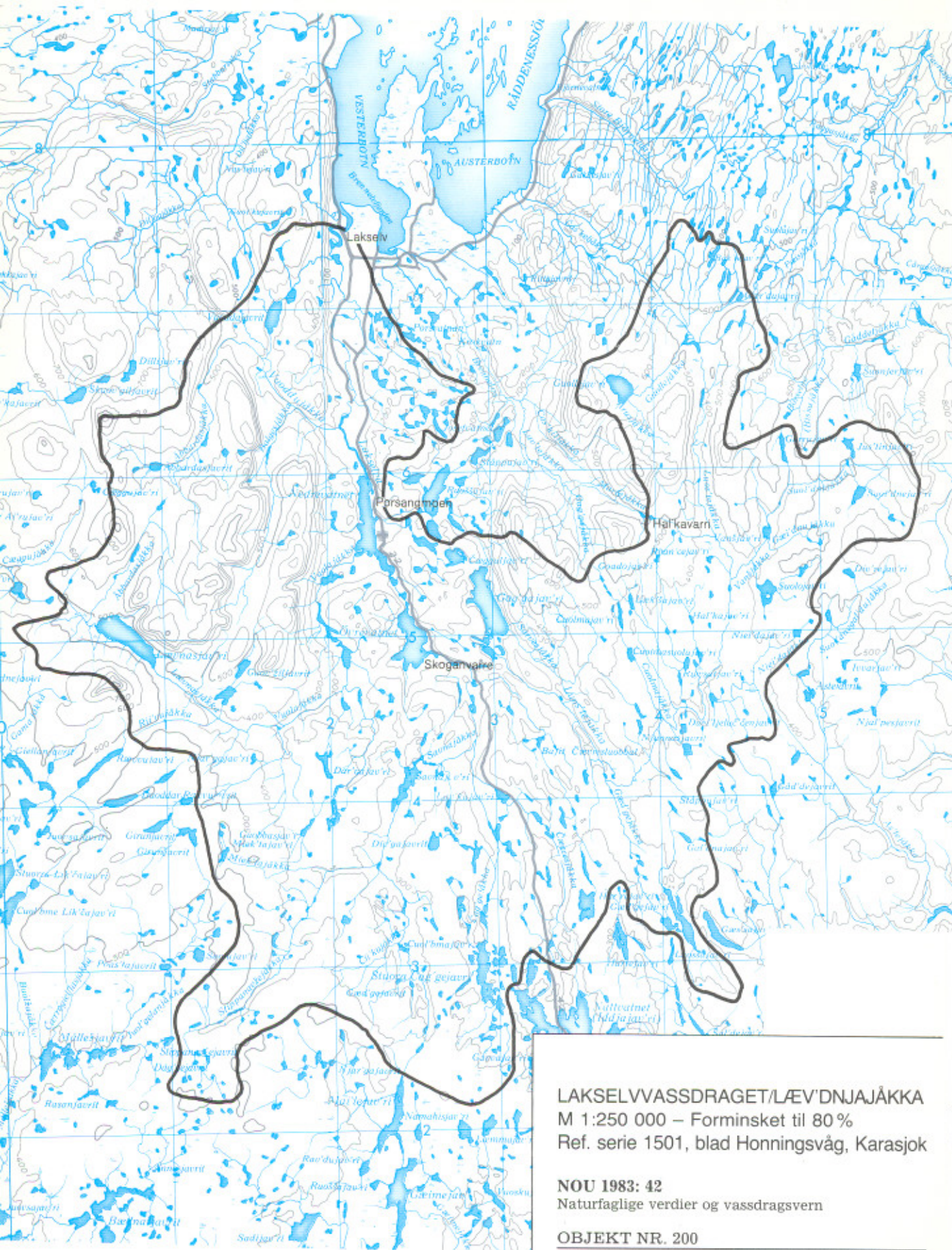
Botanikk

Utformingen av vegetasjonen viser overveiende kontinentale trekk. Den fuktighetskrevene skrubbeåser går likevel langt inn i området. Alle vegetasjonssoner fra øvre del av barskogsbeltet til høyalpint belte er representert.

Skoggrensa går ved 300—400 m o. h. Størst areal dekkes av submaritim og subalpin bjørkeskog. Kreklingdominerte og dels blåbærdominerte utforminger er mest utbredt, mens engbjørkeskog og fuktbjørkeskog dekker mindre arealer langs Lakselva med sideelver og i dråg.

Furuskog, som ofte er bjørkeblandet, finnes i Skoganvarre. Kreklingdominert furuskog dominerer, stedvis opptrer en type med rikmyrarter i bunnen. Beitepreget gråorskog kanter nokså spredt Lakselva i nedre del. En liten del er av gråor-heggeskogtype med noe strutseving, rips og hegg. Ospebestander opptrer mange steder i området.

Myr dekker relativt store arealer, spesielt i Luos'tejåkkadalen og på vidda i sør. Krattkledde og åpne myrer er omtrent like utbredt. De er som regel fattige til middels rike. Mid-

LAKSELVVASSDRAGET/LÆV'DNJAJÅKKA
M 1:250 000 – Forminsket til 80 %
Ref. serie 1501, blad Honningsvåg, Karasjok

NOU 1983: 42
Naturfaglige verdier og vassdragsvern

OBJEKT NR. 200

LAKSELVVASSDRAGET/LÆV'DNJAJÅKKA

dels rike og rike bakkemyrer opptrer hyppig i sentrale deler. Palsmyr er registrert ett sted øst for Luos'tejákka.

Storstarrsump har en viss utbredelse i nedbørfeltet, spesielt nevnes en godt utviklet takrørsump i Gædgeluobbal ved Luos'tejákka. Tjønnaks- og stedvis soleienøkkelrosesamfunn er utviklet i en del av vatna i området.

Vierkratt med sump- eller engvegetasjon i feltsjiktet er spesielt karakteristisk langs Luos'tejákka, men finnes også andre steder.

I fjellet opptrer blåbær-blålynghei med og uten dvergbjørkkraut. Kreklinghei og grep-lyng-rabbesivhei dominerer arealmessig med overgang mot snøleier. Reinrosehei opptrer på mindre arealer, best utviklet i Skoganvarre med rikt utvalg av sentriske fjellplanter.

Snøleie og kildevegetasjon opptrer mest i forbindelse med Gaissene i øst.

Rasmarkene nordvest i hoveddalføret er grove med triviell vegetasjon. Havstranda ytterst er uinteressant, en bedre strandeng er utviklet innover i elveløpet. Godt utviklede havstrender finnes i andre vassdrag i regionen som i Børselv og Brennelv.

I dalbunnen nedenfor Nedrevatn er vegetasjonen preget av jordbruk, lenger inn dels av militær virksomhet. Totalt er kulturpåvirkningen likevel liten i nedbørfeltet.

Karplantefloraen omfatter 360 arter, ca. 310 av disse er registrert i prosjektet. For regionen og antakelig for Finnmark fylke er artstallet høyt. Fjellplantene utgjør 140, hvorav 12 er bisentriske og 7 nordlig unisentriske. 51 østlige arter er registrert (8 er østlige i snever forstand), brannull, sibirgrasløk og lappflokk er nordøstlige. Noen få representanter for et «varmekjørt» borealt element er til stede. Disse artene er sjeldne i regionen.

Fjellmarigras, sibirnattfiol, lapprose og kantlyng har østgrense i Norge i Porsangerområdet.

Sjeldne arter i landsmålestokk er hul-dreblom, sibirnattfiol og gråurbloom, de to siste er «truete» arter. Sjeldne i Finnmark er bleikfrytle, gytjeblærerot, soleienøkkerose, takrør og nøkkesiv.

Skoganvarreområdet peker seg ut som særlig verdifullt med en interessant og artsrik fjellflora, og et høyt mangfold av vegetasjonstyper. Som viktige forekomster påpekes i tillegg vierkratt langs Luos'tejákka, takrørsumpen i Gædgeluobbal og vannvegetasjonen med soleienøkkerose.

Vegetasjonen er typisk for de store elvedalene i de to underregionene, med engbjørkeskog og furuskog, glissen bjørkeskog på vidda og store myrområder. Innslaget av noe

mer varmekjære arter har paralleller i Pasvik og indre Troms.

Fugleliv

Oreskogene ved hovedelva nederst i vassdraget er de mest fuglerike skogsområdene. Her er det observert flest spurvefuglarter og funnet størst tetthet av fugl. Gulsanger og munk, som er meget sjeldne i landsdelen, er sett her, og flere arter med en mer særlig utbredelse er funnet hekkende, som buskskvett og bokfink. De øvrige skogområdene i hoveddalen og fjellbjørkeskogen har et langt artsfattigere og mer vanlig fugleliv med forholdsvis lave tettheter. Furu- og bjørkeskogsområdene omkring Skoganvarre skiller seg imidlertid ut ved at det her finnes flere arter med østlig utbredelse.

Våtmarksområdene langs sidevassdraget Luos'tejákka i øst er de mest fuglerike våtmarkslokalitetene i nedbørfeltet. De aller fleste av de våtmarksfuglene som er sett i vassdraget, er sett her. I enkelte av småvatna er det sett svært mange arter, opptil 10 samtidig, og meget store tettheter (142 samtidig) av andefugl. Myrene langs elva og vatna er rike på vadefugl. Området som helhet har dessuten langt større tettheter av myrhauk og jordugle enn vanlig i Norge.

Våtmarksområdene sør og nord i vassdraget har færre arter med lavere tettheter av fugl enn de i Luos'tejákka. Fuglelivet er av en mer ordinær karakter, men det er også her sett enkelte arter som er sjeldne for landsdelen.

Våtmarksområdene i vassdraget er alle typiske hekke- og mytelokaliteter. Flere av vatna er også rasteplasser for andefugler mens de venter på snø- og isløsninga på hekkelassene om våren.

Fjæreområdet utenfor utløpet av Lakselva er den innerste delen av de enorme sandbankene i Vesterbotn i Porsangerfjorden. Området er derfor bare en del av et vår- og høsttrekksområde som benyttes som rasteplass for svært store mengder med ender og vadere. De største fugleflokkene blir vanligvis observert lenger ut enn det området som ligger nær elveutløpet, men en rekke fuglearter sees også her.

Hei- og fjellområdene er lite undersøkt men de fleste fugleartene som er vanlig over skoggrensa er sett her. De vanligste høyfjellsartene er også observert.

Det er i alt registrert 115 fuglearter i vassdraget. Av disse ble 97 sett under prosjektets arbeid, hvorav 88 % hekker eller antas å hekke i området.

Våtmarksområdene i Luos'tejåkka har et rikt fugleliv. De representerer etter alt å dømme de rike våtmarksområdene på indre Finnmarksvidda og er de rikeste områdene vest i regionen. Fjæreområdet ved elveutløpet er viktig som en del av en større trekk- og rasteplass for ender og vadere. Skogsområdene synes stort sett å ha et fugleliv som er typisk for regionens østre del. De rikeste områdene representerer imidlertid en mer vestlig og sørlig type.

Ferskvannsbiologi

Vassdraget har et stort antall innsjøer, hvorav flere over 1 km². I Lakselv, som i de fleste elvene i Finnmark, er det én stor vårfloam i juni og lav sommer-, høst- og vinter-vannføring. Lav sommervannføring resulterer bl. a. i stor algebiomasse i elvene.

Undersøkelsene omfatter prøvetaking i 5 vatn og 29 elvestasjoner. Vassdraget preges av forholdene i Indre Finnmark og har vanntemperatur over 15° C i sommermånedene.

Vassdraget har større variasjoner i vannkvalitet enn det som er vanlig i Finnmarks-vassdragene. I hovedelva, nedenfor Øvrevatn, er ledningsevnen høy om vinteren (70), synker raskt til 30 under vårfloam og øker gradvis gjennom sommeren og høsten til 70.

Kalsiuminnholdet viser tilsvarende variasjoner gjennom sesongen med verdier mellom 5 og 12 mg Ca/l. Noen sideelver er kalkrike med ledningsevne opptil 130. Luos'tejåkka er ekstremt kalkfattig med lav ledningsevne, 5—15.

I nedre og midtre deler av vassdraget er vannet vanligvis svakt basisk (pH 6,9—7,5). I hovedelva er det små variasjoner i pH gjennom sesongen. Vannet i Luos'tejåkka er svakt surt. Stedvis er det høy vannfarge og høy konsentrasjon av organisk stoff.

I strandsonen i vatna under skoggrensen er bunndyrtetthetene høye (200—600 dyr pr. prøve) med 11—13 dyregrupper representert. Verdiene er relativt høye for landsdelen. Fjærmygg er tallrikeste gruppe, men fåbørstemark, steinfluer og biller er også tallmessig av betydning. I fjellvatna er tetthetene lave med under 50 dyr pr. prøve og utvalget av grupper lavt, noe som er typisk for næringsfattige fjellvatn. I dyplagene i Øvrevatn og Nedrevatn er bunndyrtetthetene svært varierende (50—1700 dyr pr. m²).

I rennende vann er bunndyrfaunaen rik og variert. Tettheten er middels til høy med

300—700 dyr pr. prøve i elver og bekker nedenfor Øvrevatn, og lav i noen mindre elver og bekker ovenfor Øvrevatn og i fjell-elvene (100—200 dyr pr. prøve). I de fleste delområder er utvalget av dyregrupper stort og høyere enn vanlig for vassdrag i Troms og Finnmark. I hovedelva forekommer knott i store tettheter på forsommeren, mens sammensetningen blir mer variert i august. Døgnfluer og fjærmygg er da viktige grupper.

I mindre elver og bekker ovenfor Øvrevatn er faunaen enkelt sammensatt med døgnfluene som tallrikeste gruppe gjennom sesongen. I Luos'tejåkka er mangfoldet lavt og grupper som er typiske for fjellelvne, er dominerende (steinfluer, fjærmygg, døgnfluer).

Vassdraget har et rikt utvalg av døgnfluer med minst 23 arter. Sammensetningen er relativt vanlig for elvene i Finnmark, men variasjonene i Lakselv er store. Det er registrert flere døgnfluearter som er sjeldne både i landsdelen og for landet og *Habrophlebia* sp. er en ny art for Norge.

Vassdraget har også et rikt utvalg av steinfluer med 18 arter, hvorav rovdyrformene dominerer. Dette er typisk for vassdrag i Finnmark. To arter er relativt sjeldne for landsdelen.

Det er større variasjoner i vannkvalitet i Lakselv enn ellers i Finnmarkselvene. Vannkvaliteten er relativt enhetlig innen de enkelte delområdene. Det er store variasjoner i bunndyrtettheter og mangfold. Elver og bekker i de skogrike områdene ovenfor Øvrevatn har spesielt rik bunndyrfauna.

Ferskvannsfauanaen i fjell- og muligens viddeområdene i sør er typisk for slike områder i Finnmark. Vassdragets uberørthet i store deler, og store variasjoner gjør det vel-egnet som referansevassdrag.

Litteratur

- Huru, H. 1982. Lakselv. Hydrografi og evertbratfauna i Lakselvvassdraget, Midt-Finnmark, i 1977—79. *Tromsø, Naturvitenskap nr. 35*. Tromsø. 64 s.
- Johansen, K. B. 1981. Berggrunnsgeologi og kvartærgeologi i Lakselvvassdraget. 53 s.
- Lettrem, I. og Strann, K.-B. 1982. Fugle- og pattedyr faunaen i Lakselvvassdraget, Finnmark, Nord-Norge. *Tromsø, Naturvitenskap nr. 33*. Tromsø. 69 s.
- Mølster, L. 1981. Lakselvvassdraget. Flora og vegetasjon i Lakselvvassdraget, Porsanger, Finnmark. 75 s.